

## Motion

1975/76:298

av fru Lindquist

om medtilltalads hörande i brottmål

Förhör i rättegång kan enligt rättegångsbalken ske genom hörande av part, målsägande, vittne eller sakkunnig. För envar av dessa kategorier ges bestämmelser om kallelse, om påföljd för utevaro m. m.

I vissa fall fungerar reglerna inte tillfredsställande. Det gäller mål, där mer än en person står åtalad för medverkan i samma gärning och där gärningen erkänns av en tilltalad men bestrids av en annan. Tyngdpunkten i bevisningen mot den nekande utgörs då ofta av de uppgifter som lämnas av den medtilltalade.

Normalt handläggs dessa mål i ett sammanhang. Envar av de tilltalade hörs då som part. Det är emellertid inte ovanligt att domstolen på grund av skilda omständigheter nödgas avgöra målet i olika etapper. Därvid kan det inträffa att X, som erkänt gärningen och under förundersökningen berättat att hans kamrat Y var med om denna, dömes före Y. När målet därefter skall avgöras beträffande Y, som förnekat gärningen, kan två situationer tänkas föreligga, beroende på om domen mot X vunnit laga kraft eller ej.

Har domen vunnit laga kraft anses i praxis att X kan höras som vittne mot Y. De förhållanden som gör att åtalet mot X och Y inte kan prövas samtidigt medför alltså att X:s status i rättegången förändras från part till vittne. Detta är ur flera synpunkter olyckligt. X är ofta nära vän med Y och i vart fall solidariserar han sig nästan alltid med Y gentemot åklagare och domstol. När X hördes av polisen kände han sällan till, att Y valt att förneka sin medverkan i gärningen. I det normala fallet att X och Y rannsakas samtidigt kan X utan straffrisk låta bli att berätta om Y:s medverkan eller välja något annat sätt att söka hjälpa denne. Domstolen får då bedöma värdet av hans berättelse mot bakgrund av vad han tidigare sagt och omständigheterna i övrigt. I det fall att X hörs som vittne har han fastnat i en sorts juridisk rävsax: säger han att han har lämnat felaktiga uppgifter till polisen kan han åtalas för falsk angivelse; ljuger han inför domstolen begår han mened. Många gånger framstår pressen på vittnet som alltför hård – det är förståeligt om hans strävan inte blir att tala om sanningen utan att leverera en berättelse som försöker uppfylla både de solidaritetskrav som han känner riktade mot sig främst från kamraten i målet men kanske också från andra människor som det är viktigt för honom att stå väl med, och den önskan han för egen del har att undvika ytterligare åtal. Resultatet blir ofta en utsaga i vilken vittnet söker dölja sanningen genom att t. ex. skylla på minnesförlust på grund av att han var alkohol- eller narkotika-

påverkad när brottet begicks samt att hans tidigare berättelse lämnats under press från polisens sida. Den omständigheten att vittnet talar under ed lär i allmänhet spela en underordnad roll för domstolen när den skall bedöma trovärdigheten av uppgifterna. I vissa fall har de oriktiga uppgifterna ansetts ursäktliga och X frikänts från mened, se NJA 1972 s. 532.

Den situationen att domen mot X ej vunnit laga kraft då han skall höras i rättegången mot Y är inte förutsatt i rättegångsbalken. Det lär förekomma att man kallar X för att höras upplysningsvis, men man kan inte tvinga honom att inställa sig. Inte heller är det möjligt att tillerkänna honom ersättning för kostnader i samband med inställelsen.

I det fall slutligen att Y skall rannsakas före X uppstår också svårigheter när det gäller formerna för X:s hörande, vilket illustreras i JO:s ämbetsberättelse 1974 s. 37.

Det framstår som olyckligt att de uppgifter en tilltalad har att lämna i ett mål skall avges under olika former beroende på hur rättegången framskrider mot en annan tilltalad i samma mål samt att bestämmelserna inte täcker alla situationer som därvid kan uppkomma. En enkel och rimlig regel synes vara att den som är part i brottmål aldrig skall kunna höras annat än som part i målet, men att bestämmelserna om vittnesinställelse och ersättning till vittne skall äga motsvarande tillämpning i de fall då parten höres utan att själv vara föremål för rannsakan.

Med hänvisning till vad sålunda anförts hemställer jag

att riksdagen hos regeringen anhåller om utredning och förslag till regler om medtilltalads hörande i rättegång.

Stockholm den 15 januari 1976

INGER LINDQUIST (m)